

על פרשת דרכים, קבלת החלטות בעת משבר. בין בן גוריון ורבן יוחנן בן זכאי – מערך שיעור ליום העצמאות.

מטרתו של השיעור: התחקות אחר שיקולי ההנהגה בהכרזת המדינה.

זמן משוער: 45 דק'.

גילאים: כיתות תיכון.

מהלך השיעור

1. נציג בפני התלמידים את התמונה הבאה

נשאל:

- מה האירוע המתרחש בתמונה?
- מה עובר לדעתכם לדוד בן גוריון בראש במהלך הדקות בהן מצולמת התמונה?
 - נסחו משפט אחד בשמו של דוד בן גוריון.

2. הידעת???

נחלק בין התלמידים את הכרטיסים הבאים, בכל כרטיס פרטים על נתונים והתרחשויות שקדמו להכרזת העצמאות.
 כל תלמיד יקריא את הנתון הרשום בכרטיס שלו.

- המנדט הבריטי הודיע שהוא עתיד לצאת משטחי ארץ ישראל ב-15/5/1948
- האמריקנים הציעו שלא תוקם מדינה, ותונהג הפסקת אש של שלושה חודשים.
- בידי ההגנה לא היו כמעט כלי נשק.
- צה"ל הוקם רק כשבועיים לאחר קום המדינה.
- בעת הכרזת המדינה בתל אביב, התנהלו קרבות עזים בין הלגיון הערבי והירדני לשוב היהודי והעיר ירושלים מצויה היתה במצור.
- בפגישה חשאית שנערכה בין גולדה מאיר למלך עבדאללה, הובהר לגולדה כי הירדנים עתידים לפלוש לארץ ברגע שהבריטים יעזבו.
- בישיבה של מנהלת העם שלושה ימים לפני ההכרזה ההיסטורית, טען בן גוריון כי יש כאן הזדמנות היסטורית שיתכן ולא תתאפשר במועד אחר.
- אלפי ניצול שואה ממתנים לעלות לארץ והמדינה תוכל לקלוט אותם ולהוות מקלט עבורם. נשאל את התלמידים: נסו לחשוב בשנית, מה עובר לבן – גוריון בראש בעת צילום התמונה.

3. נברר: מה היתה הדילמה שעמדה בפני בן גוריון ומנהלת העם?
 נסביר: דילמה היא מצב בו ישנן שתי חלופות שיש לבחור באחת מבינן שעה שלכל אחת מהן יש יתרונות וחסרונות.
 הדילמה בעת הכרזת המדינה עשויה להחזיק בשתי החלופות הבאות:
 המתנגדים להקמת מדינה סברו שכוחה הצבאי של מדינה קטנה וצעירה לא יעמוד בהתקפה ובפלישה של מדינות ערב.
 התומכים בהקמת המדינה, ובראשם בן גוריון, סברו כי קיימת כאן הזדמנות שיתכן ולא תחזור ואפילו שאולי התנאים לא הבשילו, עדיף לנצל את ההזדמנות.
 (כדאי כמובן לתת לתלמידים את האפשרות לייצר הצעות נוספות)

4. כיצד מקבלים החלטות במצבי קצה? - כדי להבין את הדילמה נרחיק עדות:
 רבי יוחנן בן זכאי מכריע ערב חורבן בית המקדש השני:
 התנא רבן יוחנן בן זכאי היה מגדולי המנהיגים בתקופת בית שני ומרדת החורבן שהתחולל בין השנים 70-67 לספירה.
 רבן יוחנן בן זכאי התנגד לקנאים שביקשו להבעיר את ירושלים באש המרד ונקט בגישה פרקטית כלפי המציאות החדשה שנוצרה בתקופת המרד.
 על פי מקורות מן התלמוד, רבן יוחנן ויתר על ירושלים על מנת להקים חלופה ביבנה, שתשמש כמרכז רוחני והנהגתי.
 נעין במקור הבא המתאר דו שיח בין רבי יוחנן בן זכאי ואספסיאנוס המצביא הרומאי:

אמר לו אתה הוא רבן יוחנן בן זכאי, שאל מה אתן לך?

אמר לו (רבי יוחנן לאספסיאנוס):

איני מבקש ממך אלא יבנה

שאלך ואשנה בה לתלמידי ואקבע בה תפלה ואעשה בה כל מצות.
אמר לו (אספסיאנוס לרבי יוחנן): לך וכל מה שאתה רוצה לעשות עשה.
אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ד'.

להלן מספר נקודות לדיון אודות המקור מאבות דרבי נתן והמעשה ברבי יוחנן ואספסיאנוס קיסר:

- מה מבקש רבי יוחנן בן זכאי מאספסיאנוס?
- אל מול רבן יוחנן בן זכאי עמדו הקנאים שנלחמו ברומאים עד הסוף המר, מה לדעתכם חשבו הקנאים על בקשתו של רבן יוחנן בן זכאי?
- מה דעתכם? האם צדק רבן יוחנן שעה שביקש את יבנה במקומה של ירושלים, ולמעשה ויתר על העיר ועל המקדש? מה המחיר של החלטתו? מה הרווח?
- בפרספקטיבה של 2000 שנים, מה ניתן לומר על החלטתו של רבן יוחנן בן זכאי? האם היתה נכונה?
- מה מאפשר למנהיג לקבל הכרעות הרות גורל מסוג זה?
- מהן נקודות הדמיון בין החלטתו של רבי יוחנן לייסוד את יבנה ובין החלטתו של דוד בן גוריון להכריז על הקמת המדינה? חשבו על תוכן ההחלטה – על עצם הדילמה, על התנאים וההקשר בו התקבלה, על הכוחות השונים מתוך העם ומחוצה לו המהווים שיקולים בהכרעה, וכן הלאה.
- אנו חוגגים היום 69 שנים להחלטתו של דוד בן גוריון ומנהלת העם, מנקודת המבט של ימינו: האם הייתם מקבלים החלטה אחרת במקומו? ומה בדבר נקודת המבט שהייתה קיימת בשנת 1948?

שאלה למחשבה:

קל להתבונן על ההחלטה של רבן יוחנן בן זכאי ולנתח ממרחק של 2000 שנה. האם נכון לנתח באופן זה החלטה שהתקבלה לפני 69 שנים? האם ראוי לשאול שאלות ולהרהר אודות אירועים מכוננים כמו אירוע הכרזת המדינה?

5. סיכום

בשיעור עסקנו בהכרעה בעתות משבר ודנו בשתי דוגמאות, האחת של רבי יוחנן ערב חורבן הבית והשנייה של דוד בן גוריון בעת ההכרזה על הקמת המדינה.

נבקש מהתלמידים לנסח כללי אצבע לקבלת החלטה מסוג זה ונאסוף אותם על הלוח.

להלן מספר דוגמאות אפשריות:

- בקבלת החלטה יש צריך לחשוב מאות שנים קדימה ולהכריע מנקודת מבט זו.
- בקבלת החלטה יש לנקוט בגישה פרקטית המתחשבת במציאות.
- בהכרעות בשעות משבר דרוש אומץ.